2013.gada ASV Valsts Departamenta Ziņojums „Par cilvēku tirdzniecības novēršanu” LATVIJA 2. LĪMENIS

Latvija ir izcelsmes un mērķa valsts sievietēm un nepilngadīgajām personām, kas pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas izmantošanas nolūkā, un izcelsmes valsts sieviešu, vīriešu un nepilngadīgo personu tirdzniecībai seksuālas izmantošanas un piespiedu darba nolūkos. Sievietes no Latvijas spiestas nodarboties ar prostitūciju Itālijā, Īrijā, Kiprā, Beļģijā, Grieķijā, Nīderlandē, Somijā, Apvienotajā Karalistē, ASV un Vācijā. Vīrieši un sievietes no Latvijas tiek nodarbināti piespiedu darba apstākļos Apvienotajā Karalistē un Itālijā, un ir ziņas par vīriešiem no Latvijas, kas, iespējams, pakļauti piespiedu darba apstākļiem Vācijā, Nīderlandē, Kiprā, Spānijā un Zviedrijā. Latvijas sievietes, kas izmantojušas starpniecības pakalpojumus laulību reģistrēšanai Rietumeiropā, jo īpaši Īrijā, bija pakļautas ekspluatācijas riskiem mājkalpotāju darbā un seksuālas ekspluatācijas riskiem. Pilngadību sasniegušas Latvijas sievietes ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekspluatācijas nolūkos Latvijas teritorijas ietvaros. Nevalstiskās organizācijas (NVOs) informē, ka nepilngadīgas personas tiek iesaistītas cilvēku tirdzniecībā seksuālas izmantošanas nolūkos Latvijas teritorijā. Tāpat pastāv seksa tūristu apdraudējums attiecībā uz Latvijas nepilngadīgajiem. Pilngadīgi bezdarbnieki, neprecētas sievietes, personas, kas uzaugušas valsts aprūpes iestādēs, un personas ar garīgās veselības traucējumiem turpina būt pakļautas cilvēku tirdzniecības apdraudējumam. Cilvēku tirdzniecības upurus Latvijā vervēja ar darbā iekārtošanas uzņēmumu, sociālo tīklu un upuru vietējo paziņu starpniecību.

Latvijas valdība pilnībā neizpilda minimālos standartus, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, tomēr tā pieliek ievērojamas pūles, lai tos sasniegtu. Valdība uzlaboja cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzības pasākumus, apstiprinot palīdzības piešķiršanu lielākam skaitam dažādu ekspluatācijas formu upuriem. Tika palielināts gan upuru palīdzības programmai pieejamais finansējums, gan tās termiņš. Latvijas publiskajā sektorā nodarbinātie uzsāka piemērot izstrādātos piespiedu darba cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanas kritērijus, bet izmeklēšanas jaunos kriminālprocesos par cilvēku tirdzniecību piespiedu darbam

netika uzsāktas. Vienā no starptautiskajiem ziņojumiem konstatēts, ka cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanas pasākumi valsts teritorijas ietvaros bija nepietiekami. Tiesībaizsardzības sektors cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā Latvijā turpināja būt visvājākais. Lai gan cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšana tika ievērojami pastiprināta, atbildīgās institūcijas tikai dažos kriminālprocesos un izmeklēšanās piemēroja likuma pantu, kas paredz kriminālatbildību par cilvēku tirdzniecību. Tikai dažiem no notiesātajiem cilvēku tirgotājiem tiesas noteica cietumsodus.

Rekomendācijas Latvijai: Ievērojami palielināt izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un notiesājošo spriedumu skaitu cilvēku tirdzniecības lietās; piemērot cilvēku tirgotājiem sodus, kas atbilstoši izdarīto noziegumu smagajām sekām; lai pakļautu kriminālvajāšanai cilvēku tirgotājus starptautiska un vietēja mēroga lietās, piemērot Krimināllikuma pantu par cilvēku tirdzniecību (Krimināllikuma pants 154-1); pastiprināt cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas centienus, īpašu uzmanību pievēršot personām, kas cietušas piespiedu darba rezultātā, un upuriem, kas cietuši valsts teritorijas ietvaros; apzināt ciešākas sadarbības iespējas ar Eiropas valstīm, lai Latvijai būtu iespējams labāk realizēt Latvijas cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību ārvalstīs un pakļaut kriminālvajāšanai vervētājus; nodrošināt, ka visi cilvēku tirdzniecības upuri, tostarp vīrieši, kas cietuši šī nozieguma rezultātā, saņem nepieciešamo palīdzību; apzināt ilgtermiņa re-integrācijas iespējas cilvēku tirdzniecības upuriem; turpināt piemērot jaunos piespiedu darba cilvēku tirdzniecības gadījumu identificēšanas kritērijus; turpināt izglītot prokurorus un tiesnešus par cilvēku tirdzniecības problemātiku un upuru tiesībām, lai novērstu neobjektivitāti tiesvedībā; turpināt ieviest nesen izstrādāto repatriācijas mehānismu, lai nodrošinātu valsts garantēto pakalpojumu vieglāku pieejamību cilvēku tirdzniecības upuriem; turpināt centienus, lai nodrošinātu visu cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzību kriminālvajāšanas un tiesvedības laikā; turpināt ieviest Valsts programmu cilvēku tirdzniecības novēršanai 2009.-2013.gadam; apsvērt iespēju centralizēt specializētās cilvēku tirdzniecības tālruņa līnijas, lai uzlabotu šī nozieguma novēršanu un upuru identificēšanu; aktualizēt galvenos sabiedrības informācijas avotus par attiecīgo problemātiku, kā piemēram, valsts centralizēto cilvēku tirdzniecības novēršanas interneta vietni; turpināt centienus sistemātiski apzināt cilvēku tirdzniecības tendences; turpināt sabiedrības izglītošanas veicināšanu par konkrēto problemātiku skolās un pastiprināt NVO iesaisti šajā izglītošanā; un palielināt centienus sabiedrības izglītošanā par cilvēku tirdzniecību seksuālas un darba ekspluatācijas nolūkos.

Kriminālvajāšana

Perioda laikā, ko izvērtē šis ziņojums, Latvijas tiesībaizsardzības iestāžu centieni, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, turpināja būt vāji, likuma pants, kas paredz kriminālatbildību par cilvēku tirdzniecību, tika piemērots dažās lietās. Latvijas Krimināllikuma panti 154-1 un 154-2 aizliedz visas cilvēku tirdzniecības formas un paredz sodus, sākot no naudassoda līdz 15 gadu cietumsodam, kas ir pietiekami bargi un samērojami ar sodiem, kas paredzēti par citiem smagiem noziegumiem, piemēram, ar sodu par izvarošanu. 2012.gadā Latvija laboja Krimināllikuma pantus 154-1 un 154-2, panākot to atbilstību Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību. Neskatoties uz to, perioda laikā, kuru izvērtē šis ziņojums, lielākajā daļā lietu, kas Latvijā izmeklētas un pakļautas kriminālvajāšanai, tika piemērots Krimināllikuma 165-1 pants, kas aizliedz personas nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, norādot, ka noziegumi, kas klasificējami pēc šī panta, pierādāmi vieglāk kā cilvēku tirdzniecības gadījumi. Eiropas Padomes GRETA (Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību) ziņojumā norādīts, ka pārlieku plaši piemērojot Krimināllikuma 165-1 pantu, saucot pie kriminālatbildības cilvēku tirgotājus, var panākt negatīvu stereotipu veidošanos par cilvēku tirdzniecības upuriem, kas pakļauti seksuālai ekspluatācijai. Lai gan Latvijas valdība ziņoja, ka cilvēku tirdzniecības problemātika Latvijā ir samazinājusies, Ģenerālprokuratūra apstiprināja, ka policijā trūkst nepieciešamo cilvēkresursu, lai nodrošinātu apjomīgo un sarežģīto cilvēku tirdzniecības lietu izmeklēšanu. Tāpat ziņojumos secināts, ka Latvijā lietu tiesvedība bija laikietilpīga un bremzēja cilvēku tirdzniecības apkarošanas centienus. Ziņojumos norādīja, ka tiesvedības procedūras Latvijā pakļāva cilvēku tirdzniecības upurus grūtībām, pieprasot vairākkārtīgas upuru iztaujāšanas un liekot viņiem uzklausīt tiesnešu subjektīvos viedokļus attiecībā uz dotajām situācijām. Lai gan perioda laikā , ko izvērtē šis ziņojums, pieauga liecinieku skaits cilvēku tirdzniecības lietās, kas sadarbojās ar tiesībaizsardzības iestādēm, no 29 lieciniekiem 2011.gadā uz 37 - 2012.gadā, tikai septiņas personas, kas atzītas par cilvēku tirdzniecības upuriem, izlēma palīdzēt tiesībaizsardzības iestādēm. Attiecīgo dienestu darbinieki Latvijā piedalījās dažādās cilvēku tirdzniecības novēršanas apmācībās. Piemēram, Valsts policijas koledža piedāvāja apmācības par lietu izmeklēšanu 142 tiesībaizsardzības dienestu darbiniekiem un Latvijas Tiesnešu mācību centrs apmācīja 40 prokurorus un 23 prokurora amata kandidātus.

Tika saņemtas ziņas, ka, salīdzinājumā ar 2011.gadu, kad tika uzsākti kriminālprocesi 21 cilvēku tirdzniecības lietā ar 34 aizdomās turētajām personām, pērn jaunu kriminālprocesu skaits samazinājās, un 16 jaunu kriminālprocesu ietvaros par aizdomās turētiem cilvēku tirgotājiem atzītas 17 personas. Salīdzinājumā ar 2011.gadu, kad, pamatojoties uz Krimināllikuma pantu 154-1,

netika uzsākti jauni kriminālprocesi, trīs no 2012.gada lietām bija cilvēku tirdzniecības lietas seksuālas ekspluatācijas nolūkā uz Vāciju un Kipru un tika izmeklētas, pamatojoties uz Krimināllikuma 154-1 pantu. Neskatoties uz NVO ziņojumiem par cilvēku tirdzniecību darba ekspluatācijas nolūkos uz dažādām Eiropas valstīm, Latvijā 2012.gadā netika uzsāktas jaunas kriminālvajāšanas par darba ekspluatāciju. 2012.gadā Latvijas tiesībaizsardzības iestādes izvirzīja apsūdzības par cilvēku tirdzniecību 12 personām, kas ir mazāk, ja salīdzina ar 2011.gadu, kad šādas apsūdzības tika izvirzītas 27 personām, un ar 2010.gadu, kad šādas apsūdzības tika uzrādītas 39 personām. Vienai no apsūdzētajām personām apsūdzību izvirzīja, pamatojoties uz Krimināllikuma 154-1 pantu, bet pārējām apsūdzētajām personām – pamatojoties uz Krimināllikuma 165-1 pantu. 2012.gadā par cilvēku tirdzniecību tika notiesātas kopumā 19 personas, divas no tām, pamatojoties uz Krimināllikuma pantu 154-1, kas ir vairāk, ja salīdzina ar 2011.gadu, kad tika notiesātas 11 personas. Šie dati neiekļauj informāciju par notiesātajām personām, kas vērsušās apelācijas instancēs. Tāpat kā iepriekšējos gados, tikai dažiem no notiesātajiem cilvēku tirgotājiem tiesas noteica cietumsodus. Tikai trim no 19 personām, ko notiesāja par cilvēku tirdzniecību, tika noteikts cietumsods – divām personām uz laiku līdz trim gadiem un vienai personai – cietumsods, kas garāks par 10 gadiem. Pārējām notiesātajām personām tiesas noteica nosacītus sodus vai naudassodus. 2011.gadā tiesas noteica cietumsodus divām personām. Latvija izdeva notiesāšanai divas personas ar Latvijas valstisko piederību, kas apsūdzētas par cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai, Beļģijai un vienu – Apvienotajai Karalistei – un, lai izmeklētu lietas, kurās iesaistīti upuri no Latvijas, sadarbojās ar Vācijas, Grieķijas, Apvienotās Karalistes un Spānijas tiesībaizsardzības iestādēm. 2012.gadā Latvijā kriminālvajāšanai tika pakļautas divas ar cilvēku tirdzniecību saistītas koruptīva rakstura lietas, vienā no tām bijušais policists no speciālās nodaļas cīņai ar cilvēku tirdzniecību tika notiesāts par sutenerismu, bet otrā lietā, kurā šī ziņojuma sagatavošanas noslēguma stadijā vēl turpinājās kriminālvajāšana, bijušajam policistam no speciālās nodaļas cīņai ar cilvēku tirdzniecību tika uzrādītas apsūdzības par izspiešanu un citiem noziegumiem. Trešajā koruptīva rakstura gadījumā apsūdzības tika uzrādītas zvērinātam advokātam, kas veicināja cilvēku tirdzniecību.

Upuru aizsardzība

Pārskata gada laikā Latvija turpināja uzlabot centienus, lai nodrošinātu palīdzības pakalpojumus cilvēku tirdzniecības upuriem, pieauga dažādu cilvēku tirdzniecības upuru skaits, kas tika identificēti un nosūtīti palīdzības saņemšanai, tika palielināts finansējums sertificēto upuru palīdzības programmai un uzlabotas upuru sertificēšanas procedūras, lai upuru statusu piešķirtu arī personām, kas atrodas

ārpus Latvijas. Neskatoties uz to, cilvēku tirdzniecības upuru identificēšana valsts teritorijas ietvaros bija vāji attīstīta, un birokrātiski šķēršļi saistībā ar finansējuma piešķiršanu un vienošanās panākšanu ar pakalpojumu sniedzēju kavēja palīdzības nodrošināšanu. 2012.gadā cilvēku tirdzniecības upuru palīdzības programmai Labklājības Ministrija piešķīra aptuveni $ 126 000, kas ir ievērojami vairāk kā 2011.gadā, kad Labklājības Ministrija piešķīra aptuveni $ 58 000. Nevalstiskā organizācija (NVO), kas saņēma valsts finansējumu pakalpojumu nodrošināšanai, ikvienam upurim piedāvāja psihologa un medicīnisko palīdzību, jurista pakalpojumus interešu aizstāvībai, palīdzību izmitināšanas un integrācijas jautājumu risināšanā. Pēdējo trīs gadu laikā finansējums cilvēku tirdzniecības upuru palīdzībai ir dubultojies. Finansējuma palielinājums bija atbilstošs identificēto upuru skaita un viņiem nepieciešamo pakalpojumu apjoma pieaugumam. 2012.gadā Latvija valsts finansētu palīdzību apstiprināja 25 cilvēku tirdzniecības upuriem, kas ir vairāk kā divkārtīgs pieaugums, ja salīdzina ar 2011.gadu, kad valsts palīdzībai apstiprināja 11 upurus. Pavisam pēdējā gada laikā valsts palīdzības programmas pakalpojumus saņēma 30 upuru, tostarp vairāki, kas tika identificēti 2011.gadā. 25 no upuriem palīdzības programmā bija pilngadīgas sievietes, bet pieci - vīrieši. Viens no upuriem bija cietis seksuālas ekspluatācijas rezultātā Latvijas teritorijas ietvaros. Visiem upuriem bija Latvijas valstiskā piederība. Perioda laikā , ko izvērtē šis ziņojums, valsts apmaksāto pakalpojumu programma tika pagarināta uz laiku, kas pārsniedz sešus mēnešus, iekļaujot tajā atbalsta pakalpojumus sakarā ar dalību visa kriminālprocesa laikā tiem upuriem, kas sniedz liecības. Visiem upuriem un viņu nepilngadīgajiem bērniem, kam nepiešķir valsts apmaksātos pakalpojumus sakarā ar dalību kriminālprocesā, ir tiesības saņemt piecas papildus konsultācijas pēc rehabilitācijas programmas noslēgšanas. NVO, kas saņēma valsts finansējumu, neuzturēja savu patversmi, bet, lai sniegtu nepieciešamos pakalpojumus, sadarbojās ar centriem visā Latvijā.

No 30 upuriem, kas saņēma valsts palīdzību, 22 upurus palīdzības saņemšanai uz NVO nosūtīja policijas un diplomātisko dienestu darbinieki. Eiropas Padomes GRETA (Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību) ziņojumā tomēr norādīts, ka upuru identificēšana Latvijas teritorijas ietvaros, ko veic policija, bija vāji attīstīta. Ārvalstu tiesībaizsardzības iestādes lielāko daļu upuru sākotnēji nosūtīja uz Latvijas Valsts policiju. Latvija uzlaboja cilvēku tirdzniecības upuru atklāšanu, ieviešot 2012.gada norādes par piespieda darba identificēšanas kritērijiem. Piemērojot šīs norādes, Valsts Darba Inspekcija atklāja trīs potenciālus piespiedu darba gadījumus, par ko ziņoja tiesībaizsardzības sektoram, bet tās cilvēku tirdzniecības sastāvu nevienā no šiem gadījumos neapstiprināja. Valsts bērnu tiesību aizsardzības inspekcija atklāja vienu potenciālu cilvēku tirdzniecības gadījumu attiecībā uz nepilngadīgu personu. Latvijas diplomātiskā korpusa

darbinieki vēstniecībās plaši pielietoja Baltijas jūras valstu padomes izstrādātās norādes par cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu un, atrodoties ārvalstīs, piedalījās upuru sertificēšanā. Labklājības ministrija apmācīja 83 sociālo dienestu darbiniekus par to, kā identificējamas sievietes, kas cietušas cilvēku tirdzniecības rezultātā. Tāpat tika sniegtas ziņas par to, ka Valsts robežsardze piemēroja procedūras, lai identificētu viesstrādniekus, arī tos , kas nodarbināti viesnīcās un celtniecībā, kas cietuši cilvēku tirdzniecības rezultātā, bet šo pārbaužu rezultātā robežsardze neidentificēja nevienu cilvēku tirdzniecības gadījumu.

Publiskās pārvaldes sektors norādīja, ka cilvēku tirdzniecības upuri tiek iedrošināti piedalīties cilvēku tirdzniecības gadījumu izmeklēšanās, piedāvājot viņiem liecinieku aizsardzības pasākumus, ar digitālajām video iekārtām aprīkotas tiesas zāles un iespēju neierasties uz tiesas sēdēm. Neskatoties uz to, NVOs uzsvēra, ka dienestu darbinieki neieguva upuru uzticību vai ka upuriem netika pietiekami izskaidrots iespējamais apdraudējums kriminālprocesa gaitā, tādējādi panākot, ka daudz upuru izvairījās sniegt ziņas vai sadarboties ar tiesībaizsardzības sektoru. Cilvēku tirdzniecības upuri ar citu valstisko piederību varēja saņemt atļaujas uzturēties Latvijā pārdomu perioda un kriminālprocesa virzības laikā, bet perioda laikā, kuru izvērtē šis ziņojums, Latvijā netika identificēti ārvalstu upuri. Lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvas 2011/36/ES prasības, tika ieviesti grozījumi Latvijas Krimināllikumā, 58.pantā specifiski norādot, ka uz cilvēku tirdzniecības upuriem nav attiecināma kriminālatbildība par noziegumiem, kas veikti cilvēku tirdzniecības tiešu seku rezultātā. Tomēr NVOs norādīja, ka viens cilvēku tirdzniecības upuris pakļauts kriminālvajāšanai par sutenerismu.

Preventīvais darbs

Latvijas valdība pastiprināja cilvēku tirdzniecības novēršanas aktivitātes, palielinot diplomātiskā korpusa iesaisti preventīvajos un citos pasākumos. Neskatoties uz to, NVOs un Eiropas Padomes GRETA (Ekspertu darbības grupa pret cilvēku tirdzniecību) ziņojumi uzsvēra nepieciešamību pēc valsts finansētām ilgtermiņa cilvēku tirdzniecības novēršanas kampaņām visā valsts teritorijā. Latvijas diplomātiskais korpuss, it īpaši vēstniecība Īrijā, aktīvi iesaistījās cilvēku tirdzniecības novēršanā, tostarp uzrunājot iebraucējus no Latvijas Dublinas lidostā, lai viņiem sniegtu informāciju par cilvēku tirdzniecību, iesaistoties diskusijās ar bērnu namu direktoriem, lai skaidrotu cilvēku tirdzniecības pazīmes, un veicot cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumus tūrisma izstādes ietvaros. Izglītības un zinātnes ministrija turpināja cilvēku tirdzniecības problemātikas apspriešanu skolu programmu ietvaros un speciālistu apmācībās, bet šajos centienos netika cieši iesaistītas NVOs. Vairākas Latvijas pašvaldības iesaistījās preventīvajās kampaņās, tostarp speciālistu apmācībās, izdales materiālu sagatavošanā, darba interviju

izspēlēs, lai izglītotu jauniešus, par riskiem, iekārtojoties darbā ārvalstīs. Dažas no šīm kampaņām finansēja privātais sektors vai ārvalstu resursi. Cilvēku tirdzniecības apkarošanas darba grupa turpināja rīkot sanāksmes, lai ar pārējo sektoru līdzdalību koordinētu cilvēku tirdzniecības novēršanas aktivitātes Latvijas publiskajā sektorā. Latvija turpināja uzturēt vairākas karsto tālruņu līnijas, lai plašākā sabiedrībā notiktu informācijas apmaiņa par cilvēku tirdzniecību, bet Latvijā nebija vienas specializētas karstā tālruņa līnijas cilvēku tirdzniecības novēršanai. Nav skaidrs, vai dažādās valsts karstās tālruņa līnijas plašākai sabiedrībai veiksmīgi reklamēja savu cilvēku tirdzniecības novēršanas funkciju. NVOs, kas nesaņēma valsts finansējumu cilvēku tirdzniecības novēršanas mērķiem, atbildēja uz vairāk kā 115 telefonu zvaniem ar jautājumiem, kas saistīt ar cilvēku tirdzniecības situācijām. Latvijas valdība turpināja rīkoties, lai novērstu viltus laulības, gan piedaloties preventīvajās kampaņās, gan ieviešot jaunu likumdošanu. Latvija ziņoja par problēmām sadarboties ar dažu Rietumeiropas valstu valdībām, tostarp ar Īrijas, lai novērstu tieši šo ekspluatācijas formu. GRETA ziņojumā secināts, ka Latvijas publiskā sektora centieni, lai mazinātu pieprasījumu pēc pakalpojumiem, ko sniedz cilvēku tirdzniecības upuri, nebija atbilstoši. Iekšlietu ministrija ziņoja, ka notiek izmeklēšana un kriminālvajāšana attiecībā pret aizdomās turētiem ārvalstniekiem bērnu seksa tūrisma lietā. Lai novērstu cilvēku tirdzniecību, Latvijas aizsardzības ministrija par šādu gadījumu identificēšanu apmācīja militārpersonas, kas norīkotas darbam misijās ārvalstīs.